

גננות ניצחון

בשולי מערכת החינוך מוקרן סרט אחר. הוא מתרחש במגמות לתקשורת ולקולנוע בבתי הספר. הגיבורים שלו הם מורים ותלמידים שעושים הוראה ולמידה מסוג אחר. המפיקות שלו הן הלגה קלר ודורית באלין. עוזרות להן רויטל זיוון וקטף מוראד-סלמה. ארבעתן משתאות נוכח התנועה שחוללו ורוצות עוד

יורם הרפז

הספר הישראליים; היא האמא של החינוך הקולנועי בארץ; והיא בכלל לא התכוונה להתעסק בזה. "אני הגעתי לזה לגמרי במקרה ובלי לדעת דבר על חינוך", היא אומרת. היא גם לא ששה לדבר על זה: "דבר עם דורית באלין, המפמ"רית, אני כבר מחוץ למשחק" (דורית באלין: "אתה לא יכול לכתוב על החינוך הקולנועי בארץ בלי לדבר עם הלגה!"). יש עוד איים של צניעות בחברה האגוצנטרית שלנו).

הלגה קלר נולדה בעיר דרמשטט בגרמניה ב־1921. במהלך הפרעות של "ליל הברדלח" (1938) הושלך אביה למחנה הריכוז בוכנוולד ויצא משם עם תחושה ברורה בנוגע לעתיד היהודים בגרמניה. שישה שבועות לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, בעזרתם של ידידים נוצרים מאנגליה, הוא עקר עם משפחתו לאנגליה ומצא להם מקלט בכרמינגהם. קלר נסעה ללונדון ועבדה שם כעוזרת בית. לאחר זמן מה התקבלה לעבודה בסטודיו לסרטים מצוירים הודות ללימודי גרפיקה שסיימה בגרמניה. משם התקרמה לעריכת סרטים, ולאחר שנים אחדות הפכה לעורכת סרטים ידועה ומבוקשת. היא ערכה שני סרטים עם לורנס אוליביה (המלך וריצ'רד השלישי), כמה סרטים של אוטו פרימינגר וסרטים רבים אחרים. לאחר שמצתה את תחום העריכה ביקשה להיות במאית ולהיכנס לטלוויזיה שעמדה על סף פריצה לכל בית, "אבל האולפנים התמלאו בכמאים צעירים ומכשירים מקיימברידג' ומאוקספורד ואני איחרתי". לאחר שמאסה "בכריון ההוליוודי" שהשתלט על המסכים בשנות החמישים פנתה לקולנוע תיעודי. את העניין בקולנוע תיעודי היא מימשה בארץ. "הכרתי מישהו מהסוכנות ששכנע אותי לבוא לארץ ולתרום לעשייה הקולנועית החלוצית שנעשתה כאן. אז באתי". היא עלתה לארץ ב־1958 והחלה לביים סרטי תדמית לטוכנות. סרטים על בית חרושת לכלי חרס, על בית ספר לשוטרים, על להקת הנח"ל ועוד. היא עשתה את 12 טון עם יהורם גאון, ישראל פוליאקוב ועליזה רוזן (הסרט המוזיקלי הראשון

ב זמן הבליוץ הגרמני על לונדון במלחמת העולם השנייה טיפחו תושבי לונדון גני ירק קטנים בחצרות האחוריים של בתיהם וגידלו שם קצת כרוב, צנון וברוקולי. הם קראו להם בסגנונם האנגלי המיוחד "גני ניצחון". הגרמנים הורסים את לונדון מהאוויר והם, האנגלים, מגרלים ירקות על הקרקע וממשיכים בחייהם. עם הזמן נותק המושג "גני ניצחון" מגני הירק האלה והוצמד לעניינים שונים, בין השאר לכיתות בודדות בבתי ספר המקיימים הוראה ולמידה טובות במיוחד (ראו הכיתות הקולנועיות המתוארות במאמרים שלהלן). המגמות לתקשורת ולקולנוע בבית הספר הן "גני הניצחון" של מערכת החינוך שלנו, והנשים שהנחינו ומנחינות אותן הן "גננות הניצחון" שלה. אף על פי שהמגמות לתקשורת ולקולנוע אינן נחשבות במיוחד בעיני מערכת החינוך (שאינה משקיעה בהן) ובעיני מערכת ההשכלה הגבוהה (שאינה נותנת לבחינות הבגרות שלהן בונוסים מיוחדים), מורים ותלמידים מתנסים שם בהוראה ובלמידה בעלות איכות אחרת - "מהסרטים". התלמידים יזכרו את מה שלמדו שם עוד שנים רבות ויסייעו בו, בהבדל ממה שלמדו ברוב השיעורים האחרים בבית הספר. אם אנחנו רוצים למידה אחרת, כזאת שתלמידים תופסים בה יוזמה ומקבלים אחריות, רוכשים ידע ומימוניות ומתנסים בחוויות מעצבות - כדאי שנצלם את מה שקורה במגמות לתקשורת ולקולנוע, ננתח אותו ונלמד ממנו. זה לא בהוליווד; זה כאן, בבתי הספר שלנו.

האמא של החינוך לקולנוע

הלגה קלר (87) אחראית יותר מכל אדם אחר לחינוך הקולנועי בבתי



צילומים: רפי קוץ

האמא של החינוך הקולנועי. הלגה קלר

לקולנוע. שם הביעו עניין וקישרו אותי למחלקה להשתלמויות מורים באוניברסיטת תל אביב. ברוב חוצפתי - אותי זרקו מבית הספר - נתתי שם סדרת הרצאות למורים על קולנוע ועל חינוך לקולנוע, והן זכו להצלחה. ואיך הגעת לתלמידים עם חינוך לקולנוע?

כיוון שהחינוך לקולנוע נחשב אז - ואיני בטוחה שכבר יצא לגמרי מהנישה הזאת - לחינוך שמתאים לשוליים, הפנו אותי לנט"ע, מסגרת שהוקמה עבור ילדים שנפלטו ממערכת החינוך (ניסוי טיפוח על-יסודי). שם, ביפו ואחר כך בנווה צדק, ראיתי כיצד קולנוע מדליק נערים ששום דבר במערכת החינוך לא הרליק אותם עד כה. ילדים שנקטו כל חייהם... איך אומרים את זה... passive resistance, הפכו ללומדים נלהבים. הבאתי להם סרטים מורכבים והם צפו בהם וניתחו אותם בהנחייתי.

נדלקת על חינוך לקולנוע.

כן, צללתי כולי בחינוך לקולנוע. עשרים שנים או יותר של עבודה עם מורים ותלמידים, של כתיבת חומרים... ראיתי שאין כלום בעברית על הנושא אז כתבתי וערכת את עולם בדים שיצא [בעם עובד] בשבע מהדורות. וכיוון שלא היה ספר לימוד כתבתי את לדעת לצפות [בהוצאת ת"ל], ויחד עם דורית [באלין] הנחנו יסודות להוראת הקולנוע במערכת החינוך.

איך נולד התחום של הוראת הקולנוע ומה הוא כולל?

הוראת הקולנוע צמחה על רקע פחדים שהמדיום החדש והמושך הזה עורר. ב"1932 למשל הופיעה באנגליה חוברת בשם "מצלמת השטן" שכינתה את הקולנוע "אויב התרבות" והציעה דרכים לעצור אותו. אחרי מלחמת העולם השנייה החרדות נרגעו קצת אך לא נעלמו. ב"1950 הוקמה באנגליה ועדה ממשלתית בשם "ילדים וקולנוע" כדי לדרון ב"השפעתו המזיקה" של הקולנוע על צעירים. החינוך הקולנועי התחיל אם כן כ"חינוך

שנעשה בארץ), את ביתה אלמונית, את יה יה ירח ועוד. "אז עוד לא ידעו בארץ מה זה 'פלייבק', איך עושים סינכרוניזציה בין קול לתמונה... לא ידעו איך עושים קולנוע והיה צריך ללמד". בסרטי התרמית שלה היא שילבה ביקורת חברתית, מה שגרם לעתים לצרות. הסוכנות לא הסכימה למשל להקרין את סרטה **אשדוד 61** (יוסי בנאי היה הקריין) על הקמתה של עיר חדשה בחולות. מאוחר יותר היא סייעה לאורי זוהר ולדוד אבידן לעשות את הסרטים הראשונים שלהם וקידמה עוד כמה פרויקטים קולנועיים חלוציים. ב"1965 היא התחתנה עם מל קלר, נגן ומורה ג'אז ידוע. הם אימצו בת ו"לא נשאר זמן לעשיית קולנוע".

כשלא נשאר זמן לעשיית קולנוע פנית לחינוך לעשיית קולנוע. איך הגעת לזה?

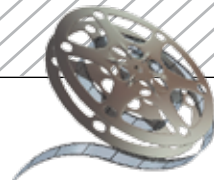
לגמרי במקרה. מישוהו בארץ ביקש ממני להביא לו חומר על מועדון סרטים לילדים באנגליה. אספתי הרבה מאוד חומר שהתכוונתי למיין ולשלוח מעט ממנו לארץ, אבל נפלתי ואושפזתי לזמן קצר בבית חולים. מל [קלר] מצא את החומר שאספתי ושלה את כולו לארץ. כאשר הגעתי לארץ התחלתי לפשפש בכל החומר הזה - ספרים וכתבי עת על הוראת קולנוע וסרטים - ומצאתי שם דברים מעניינים מאוד על חינוך לקולנוע וזה קסם לי.

מה קסם לך?

הרעיון שילדים מוצפים בחוויות ויזואליות - והיום הרבה יותר מאז - שמעצבות אותם, ואיש אינו מלמד אותם כיצד להבין אותן ולהפיק מהן את מלוא המשמעות. קסם לי הרעיון שיש ללמד ילדים להבין קולנוע באמצעות צפייה נבונה בו ועשייה שלו.

אז איך נבנסת לתחום, נכון יותר - המצאת אותו?

שלחתי מכתב לטלוויזיה החינוכית שבו כתבתי על הצורך בחינוך



מחֶסֶן" שנועד לנטרל את המסרים השליליים של הקולנוע. אך גם אויבי הקולנוע הודו שיש גם "סרטים טובים" ותפיסת הקולנוע כאמנות התפתחה בהדרגה. השיעורים הראשונים בקולנוע - שהיו רק בשולי תכנית הלימודים - עסקו ב"הערכת סרטים", כלומר בצפייה ב"סרטים טובים" ודיון בהם. מאוחר יותר התחילו ללמד גם את שפת הקולנוע - את העקרונות העיוניים והמעשיים המייחדים את האמנות הזאת.

וזה עבד?

לא, כי המורים לא שמו לב שהסרטים שהקרינו אינם מושכים ילדים. הם רצו לשנות את הטעם הקולנועי שלהם וזה לא עבד. ב-1962 התקיימה באוסלו ועידה בינלאומית ראשונה של מורים לקולנוע. שם שלטה גישה חיובית, לא מתגוננת, לקולנוע ולטלוויזיה ונוסחו המלצות לביסוס החינוך לצפייה בקולנוע או לחינוך חזותי. בשנות השישים החינוך כולו עמד בסימן "הילד במרכז" ובחתימה לרלוונטיות, מה שהביא ל"גישה התמטית" להוראת קולנוע, כלומר לעיסוק קולנועי בנושאים הקרובים לחיי התלמידים ולעידוד התלמידים לפרש סרטים מנקודת המבט שלהם. המורה הפך ממרצה על הסרט למנחה דיון עליו.

ומה עשו להוראת הקולנוע העשורים שאחרי שנות השישים, שבהם חזר הקולנוע לכל פינה בחיים?

בתחילת שנות השישים החינוך לקולנוע היה עניינם של מורים בודדים ונלהבים לנושא. מסוף שנות השישים ואילך לא היה אפשר עוד להתעלם מהקולנוע ומהשפעתו על התרבות. מרשל מקלוהן אמר "המדיום הוא המסר", כלומר האופן שבו המידע מאורגן קובע את משמעותו, והמידע מאורגן יותר ויותר באופן חזותי. החינוך הקולנועי החל להופיע באוניברסיטאות ובבתי ספר מקצועיים לקולנוע. פורסמו ספרים על הוראת קולנוע והיא התפשטה בבתי הספר.

הוראת הקולנוע "עלתה ביתה" כאשר תלמידים התחילו לעשות סרטים.

ההנחה שעשיית סרטים מסייעת להבנת הקולנוע לא הייתה דבר חדש. תלמידים עשו סרטים כמעט מתחילתה של הוראת הקולנוע בבתי הספר - על טיולים, על ימי ספורט וגם סרטי סיפור קצרים שהציגו בגאווה בימי הורים. אך הקפיצה מסרטי 8 מ"מ לטכנולוגיה הדיגיטלית של היום הפכה את עשיית הסרטים למלאכה קלה יחסית ונגישה לכול. היא העשירה את הוראת הקולנוע בהתנסות משמעותית מאוד. סרטי תלמידים הפכו לכלי ביטוי אישי ומעניין.

בהנחה שרוב המורים אינם יכולים להפיק סרטים עם התלמידים אך יכולים להנחות אותם לצפות בסרטים, תני בבקשה כמה הנחיות לצפייה נבונה.

כתבתי על כך לא מעט וספק אם אפשר למצות את העניין בקיצור. אבל אם אתה לוחץ אז אפשר לומר שיש הנחיות הנוגעות לתנאי הצפייה. למשל: מסך גדול, חושך, אווירה רגועה וכו'. ויש הנחיות הנוגעות להצגת הסרט. רצוי, למשל, שהמורה לא יאמר את דעתו, רק את שם הסרט וכמה פרטים עובדתיים עליו. ההקרנה הראשונה היא לצורך התרשמות ראשונית. אחריה צריך להקריין שוב ולהציג כמה שאלות מנחות כדי למקד את תשומת הלב. ההקרנה השנייה היא הבסיס לפיענוח הטקסט הקולנועי. בשלב הפיענוח יש לנהל את הדיון בהנחיית הכלל "כולנו שווים לפני המסך", כלומר לתת לתלמידים להוביל את הדיון ולא לנסות להשתלט עליו. בהנחה יש לדאוג שכולם מביעים את דעתם ולסייע לכל אחד להביע את דעתו. הבעת הדעה על הסרט צריכה להיות שיטתית: קודם כול חוויה ראשונית - מה ראיתי, שמעתי, הרגשתי - ואחר כך התייחסות לממדיו העומק של הסרט ולהקשרים שלו על בסיס מושגים תיאורטיים שנלמדו. בספרי לדעת לצפות הצעתי דרכים מפורטות לצפייה נבונה בסרט.

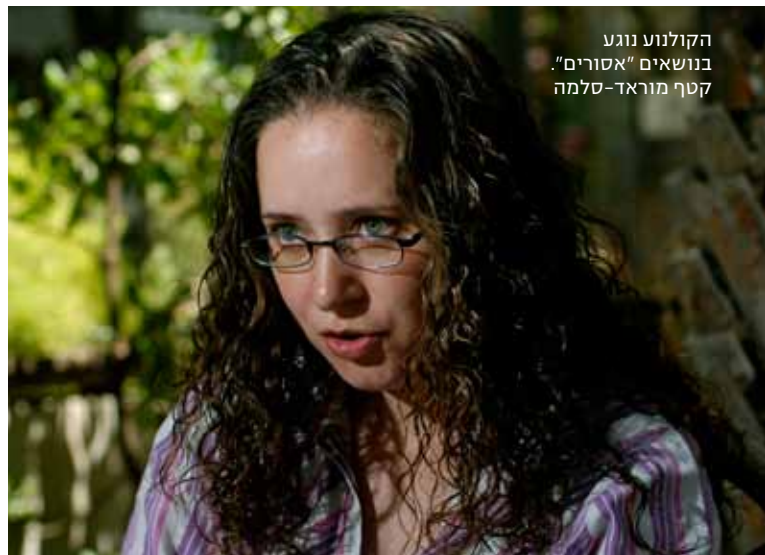
וכשאת צופה בהישגים שלך בתחום החינוך הקולנועי?



למיה חווייתית וטוטלית. דורית בלין



מקלקלת את הנוער. רויטל זיוון



הקולנוע נוגע בנושאים "אסורים". קטף מוראד-סלמה

אני מרוצה. כאשר התחלתי עם זה לא הערכתי שהוראת הקולנוע תהפוך למקצוע מכובד שיהיה אפשר לעשות בו בחינות בגרות. רציתי שמדי פעם יהיו שיעורים שבהם ילדים יצפו בסרטים וידונו בהם; שיבינו קצת את השפה הקולנועית, שיבינו כיצד כל הטריקים של הצילום והעריכה פועלים עליהם, כיצד גורמים להם לשכוח את המציאות סביבם. אבל מגמות שלמות לתקשורת ולקולנוע... זה מעבר למה שהעזתי לחלום עליו. היום כבר אפשר לחלום על יותר.

אסיסטנטית כל החיים

את הפריצה של החינוך הקולנועי - את הופעתן והתפשטותן של המגמות לתקשורת ולקולנוע בבתי הספר - אי אפשר לתאר בלי הרחיפה שנתנה לה דורית באלין, מפמ"ר ללימודי תקשורת וקולנוע במשרד החינוך. באלין היא בוגרת המחזור הראשון, 1976, של החוג לקולנוע באוניברסיטת תל אביב. הלגה קלר, שחיפשה בקרב הסטודנטים לקולנוע מישהו שישמש לה אסיסטנט בבית הספר לחינוך, מצאה אותה, "ומאז", אומרת באלין, "אני אסיסטנטית שלה כל החיים". מלבד עבודתה כאסיסטנטית של קלר לימדה באלין קולנוע בבית ספר תיכון באור יהודה. "המנהל לא הבין מה זה בדיוק הרבר הזה 'לימודי קולנוע' אבל השלים אתו". במקלט של בית הספר, שם לימדה, התרחשו דברים חריגים. תלמידים הגיעו אליו בהתלהבות, צפו שעות רבות בסרטים וניתחו אותם "שוט ביי שוט"; יצאו ממנו לראיין במאים ושחקנים וביקרו באתרי צילום; עשו בו סרטים והקרינו אותם. בין הבוגרים של באלין אפשר למצוא אנשי קולנוע ידועים, אבל מה שחשוב לה יותר מן התוצר הקולנועי הוא התוצר האישיותי. "תלמידים 'קשים' שלא מצאו את מקומם בבית הספר, וגם לא מחוצה לו, מצאו את עצמם בקולנוע או בעזרתו. בכל בעיה אישית וקבוצתית טיפלו באמצעות הקולנוע. נכעיית חבורות הרחוב, שתלמידים רבים שלי השתייכו אליה, טיפלו באמצעות ניתוח סרטים כמו רפטי גיימס, נערי החוף, מרד הנעורים, סיפור הפרורים וגרין, וזה היה אפקטיבי מאוד. בסוגיות פוליטיות טיפלו באמצעות שכר אמת, שדות ירוקים, אפוקליפסה עכשיו ועוד. כל היבט בחייהם של התלמידים טופל באמצעות דיון בסרטים ועשיית סרטים".

סרטים נוגעים בתלמידים.

באופן ישיר; כצופים ועוד יותר מכך כמפיקים. תלמידים כותבים סרטים על חייהם האישיים, מתוך ההתנסויות העמוקות ביותר שלהם. לכן תוך כרי הפקת הסרטים נחשפו מקרים רבים של התעללות רגשית ומינית במשפחות, גילויים של אלימות בבית הספר וברחוב, יציאות מהארון... ילדה אחת ממשפחה גרווינית, למשל, כתבה סרטיט על בסיס רומן שיש לה עם בחור ערבי. מבחינת המשפחה שלה זו הזמנה לרצח. היה צריך להרחיק עדות.

כיצד טיפלת במקרים כאלה?

הגישה שלי היתה להימנע עד כמה שאפשר מדיווח לרשויות ולאפשר לתלמידים לעבור תהליך תרפויטי באמצעות קולנוע. אבל מלבד מקרים כאלה, שלא היו חריגים כלל בבית הספר שלימדתי בו, תלמידים עברו חוויות למידה משמעותיות ביותר. הם לא למדו לבחינות בגרות או לשם איזו פוזה. הם עברו מסע אישי מאוד שממנו יצאו שונים.

מה יש במדיום הקולנועי שמאפשר מסע כזה?

המדיום הזה מזמין למידה חווייתית וטוטלית. אתה מוצא את עצמך בסרטים של אחרים וממציא את עצמך בסרטים שלך. יש כאן מגע עם איזו אותנטיות שאינה קיימת בשיעורים אחרים. ואתה גם תלוי באחרים - סרט לא עושים לבד - מה שמזמן אינטראקציות רגשיות חזקות וגילוי עצמי. עבודה עם אחרים יוצרת שותפות וחלוקת עבודה - כולם בשביל אחד, אחד בשביל כולם. גם אילוצי ההפקה מחייבים אותך לנהוג באחריות ולתכנן היטב את פעולותיך.

דורית באלין היא מפמ"ר ראשונה של התחום, מאז 1992. היא מתרוצצת בין מגמות לתקשורת ולקולנוע ב־250 בתי ספר על־יסודיים ובכמה עשרות בתי ספר יסודיים וגני ילדים, בין תכניות להכשרת מורים, בין הפקות ופסטיבלים (הפסטיבל המרכזי לקולנוע של צעירים מתקיים בדימונה. לאחרון הגיעו 3,000 תלמידים שצפו ב־150 סרטים ביום בשלושה אולמות, שמעו עשרות הרצאות והשתתפו בעשרות סדנאות), בין מסגרות חדשות (למשל בית מדרש ליהדות וקולנוע שממנו הגיעה נרגשת לריאיון זה) ואינספור פרויקטים. בין לבין היא כותבת תכניות לימודים וכל מיני ניירות - הכול בחצי משרה.

!?

זה מה שהמשרד מקצה לקולנוע. חצי משרה.

מה מניע אותך?

אני רוצה להעמיק את האהבה לקולנוע ואת הידיעה כיצד להבין אותו ולהשתמש בו. אני רוצה מערכת חינוך שבה צעירים עושים דברים משמעותיים ויוצרים אמירה אישית. אני רואה ילדים שהעשייה הקולנועית מטריפה אותם והם עושים דברים מדהימים. סרט של 15 דקות חכם כל כך ומקורי... אני רוצה שתלמידים יבינו את עולם התקשורת, כיצד הוא מעצב את המחשבות ואת הרגשות שלהם. כל הרצונות האלה והמימוש החלקי שלהם נתנים לי כוח.

פורצות מגזרים

רויטל זיוון וקטף מוראד־סלמה הן פורצות דרך במגזרים שלהן - מגזרים דתיים המתייחסים לתקשורת ולקולנוע בחשרות רבה. זיוון מפקחת על לימודי התקשורת והאמנויות במינהל החינוך הדתי. מוראד־סלמה הייתה עד לפני זמן קצר אחראית על החינוך לתקשורת ולקולנוע במגזרים הערבי והדרוזי.

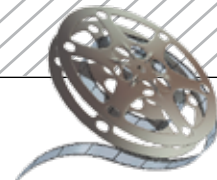
"הדרישה ללימודי תקשורת וקולנוע במגזר הדתי הלאומי", אומרת זיוון, "צמחה מלמטה בתחילת שנות התשעים. אחרי רצח רבין היא התגברה. הציבור הדתי חש שהוא נתון במצור תקשורתי וחיפש דרכים להיחלץ ממנו". לזיוון הייתה חברה פרטית להפקת סרטים. היא לא שמחה לעזוב אותה, אך ראש המינהל פנה והיא התייצבה.

מה קורה בתחום מאז שנכנסת לתפקיד?

כמות הפניות לפתיחת מגמות לתקשורת ולקולנוע עולה בקצב מהיר. רוב בתי הספר מעוניינים יותר בתקשורת ופחות בקולנוע. רק בתי ספר נועזים במיוחד מקיימים לימודי קולנוע. הקולנוע הוא מדיום מתירני ובמגזר שלנו חוששים ממנו. כיום יש מגמות תקשורת ב־55 בתי ספר ומגמות לתקשורת ולקולנוע ב־25 בתי ספר ואולפנות. לימודי התקשורת והקולנוע מאפשרים לצעירים לדון באופן אישי בכל הסוגיות שמעניינות אותם ולהעמיק את הזהות האישית והדתית שלהם. כיוון שלאנשים דתיים קשה להתמודד עם המדיום הזה, אנחנו לא כופים את הוראת הקולנוע או מפיצים אותה. הבחירה לעסוק בקולנוע חייבת להיות של המוסד החינוכי.

האם החשיבות מתפוגגת בהדרגה?

בהדרגה. בשנים הראשונות היינו בן חורג, כבשה שחורה. כאשר הראיתי ב־1995 לראש המינהל מתי דגן, שפנה אליי וגייס אותי לתפקיד, את החומרים שתלמידים שלנו הפיקו, הוא אמר "לא לילד הזה התפללנו". הוא התפלל לסרטים שהם שופר של עמדות הציבור הדתי הלאומי וקיבל סרטים שבהם ילדים מתמודדים אתן ומבקרים אותן. בשלב השני של התפתחות העיסוק הקולנועי בקרב התלמידים הסרטים הפכו אישיים יותר, אך לא פחות "מפחידים". תלמידים מנצחים פחות את העמדות המוצהרות של החברה שלהם ועוסקים ביחסים - יחסים שבינו לבינה (נוגעים או לא נוגעים), יחסים עם ההורים וכדומה. אם אתה רוצה להבין מה מעסיק את



חינוך מהסרטים

הנוער הדתי כיום אתה צריך לראות את הסרטים שהוא עושה. זאת הסיבה שיש להם ביקוש. המגמות לקולנוע משכפלות ומפיצות את הסרטים שלהן ועושות קצת כסף.

אז יש חזרה חלקית בתשובה.

חלקית. יש אמנם תופעות כגון מפקחת בכירה שאמרה לי לפני שנים אחדות "אתם מקלקלים את הנוער שלנו". היום היא מסורה כולה לחינוך לתקשורת ולקולנוע. אך אנחנו עדיין מוחזקים חשורים. המורים שלנו הם לעתים קרובות עם קוקו ועגיל באוזן, חלקם אגב יוצרים דתיים שעומדים מאחורי סדרות וסרטים נחשבים, והם מעוררים חשש כלשהו. לא כל המחסומים נפרצו. לעתים אני עצמי מבקשת ממנהל בית ספר שפנה אלינו לפתוח מגמה לשקול שוב את פנייתו. לא מזמן הראיתי למנהל כזה סרטים שנעשו במגמות והוא נבהל. 'הרבנים והרמ"ם שלי לא יוכלו לקבל את זה', הוא אמר.

ומה קורה במגמות עצמן?

דברים מדהימים. יש שם למידה משמעותית שלא תמצא בשום מקום אחר במערכת. אני יכולה להביא לך אינספור עדויות וציטוטים מפי תלמידים ומורים. בשיחת סיכום ששיתי ממנה לא מזמן אמרה תלמידה אחת: "השיעורים בקולנוע היו שיעורי מחשבת ישראל האמיתיים שלי. בשיעורי מחשבת ישראל המורה מצטט קטעים והולך הביתה. בשיעורי קולנוע אני מתמודדת עם מחשבת ישראל באופן הכי משמעותי ואישי שאפשר". התלמידים הפוכים בהדרגה מתלמידים ליוצרים. בהתחלה המורים לוחצים עליהם ואחר כך התלמידים לוחצים על המורים - רוצים תקציב, מצלמה, סיוע. הם מובילים את המורים.

ויש יצירה קולנועית בעלת ערך?

בוודאי. הפעילות הקולנועית במגזר שלנו היא חתרנית, טעונה, בודקת גבולות. החופש האמנותי גדול מהחופש המילולי ותלמידים מנצלים אותו ופורצים למרחבים חדשים. יש לי בית ספר אחד כל כך שמרני ונוקשה, ויוצאים ממנו סרטים כל כך חופשיים ומרשימים. הסרטים שילדים עושים מבררים מי אנחנו, מה יחסנו לחוץ הסובב אותנו, נושאים שהמבוגרים לא תמיד מעזים לגעת בהם. כיוון שלימודי הקולנוע הם מן שמורה כזאת, המורים האחרים אינם יודעים מה מתרחש שם. כאשר הם רואים את סרטי הגמר הם יושבים מרותקים ונדהמים. ועם זאת הדרך עוד ארוכה. הבוגרים שלנו עדיין לא הטביעו חותם עמוק על הקולנוע הישראלי.

קטף מוראדיסלמה, כיום עמיתה בבית ספר מנרל למנהיגות חינוכית, הייתה הסטודנטית הדרונית הראשונה בחוג לתקשורת בחיפה. היא פתחה מגמת תקשורת ראשונה בבית ספר מקיף דרוזי בג'וליס ב-1999 והפכה בהדרגה למנהיגת החינוך התקשורתית והקולנועית במגזר הערבי ובמגזר הדרוזי ("ההבחנה בין המגזרים אינה מקובלת עליי"). החינוך לתקשורת ולקולנוע במגזרים אלה נמצא בראשיתו והוא מוטה, כך היא טוענת, על ידי גישות ותכנים יהודיים. אין ספרי לימוד על תקשורת וקולנוע בערבית ואין ייצוג לקולנוע הפלסטיני והמצרי. "צריך לכתוב וליישם תכנית ייחודית לנו. התלמידים שלנו צופים גם בקולנוע ערבי וברשתות טלוויזיה ערביות. הם רואים אל-ג'זירה ונבחנים על ערוץ 2. אגב, גם היהודים צריכים להיחשף לקולנוע ערבי איכותי, ויש כזה. כאן האסוציאציה היא לסרט המצרי של יום שישי, מה שיוצר תחושת התנשאות של הציבור היהודי".

את רוצה להתנתק מהתרבות והקולנוע היהודיים?

לא, בשום אופן לא. בבקשה, תרגיע את הקוראים. לערביי ישראל - ואני כוללת בהם גם את הדרוזים - יש שני סדרי יום תקשורתיים וקולנועיים ולשניהם יש לתת מקום בתכנית הלימודים המיועדת להם. במגמות לתקשורת ולקולנוע שלנו צריך לעסוק בתקשורת ובקולנוע של החברה היהודית בישראל וגם בתקשורת והקולנוע הערביים. דווקא החשיפה לשני סדרי היום האלה מרחיבה את האופקים שלנו. אנחנו רואים את אותם

אירועים מנקודות מבט שונות של ערוצי הטלוויזיה הערבית והישראלית וזה הופך אותנו לביקורתיים יותר. אתם רואים רק סיפור אחד ומחשיבים את עצמכם לביקורתיים.

גם לימודי התקשורת והקולנוע בבתי הספר היהודיים מתעלמים

מהתקשורת ומקולנוע הערביים.

מתעלמים לגמרי, ובשני התחומים האלה מתרחשים דברים מעניינים. בתקשורת יש מהפכה. רשתות טלוויזיה, ובראשן רשת אל-ג'זירה, מביאות נקודת מבט שונות על נושאים שונים, כולל נקודת מבט יהודית-ישראלית, מה שגרם לשמועה שרשת אל-ג'זירה ממומנת על ידי יהודים. התקציב שמושקע בטלוויזיה הערבית - כחמש מאות תחנות - הוא משהו שבישראל אפילו לא יכולים לחלום עליו. בישראל גם לא מקרינים קולנוע ערבי איכותי ולא מתרגמים ספרות ערבית בתחום זה. לעומת זאת ספרים בעברית שעוסקים בתקשורת מתורגמים לערבית.

ומה קרה בבתי הספר הערביים שאליהם נכנסו מגמות תקשורת

וקולנוע?

מורים ותלמידים מדווחים על שיעורים מיוחדים, על רמת עניין גבוהה ויחסים אחרים בין מורים לתלמידים. בשיעורי הקולנוע המורים נפתחים אל התלמידים, גם אל התביעות שלהם מבית הספר. הנהלות בתי הספר, שאינן קשובות בדרך כלל לתלמידים, מתחילות לשמוע אותם. אני רואה את זה במציאות ובסרטים שהתלמידים עושים.

באילו נושאים עוסקים הסרטים שתלמידים מפקחים?

בקשת שלמה של נושאים. נושאים הקשורים לגיל ההתבגרות - פער בין התלמידים לבין הוריהם, יחסים בין המינים, בעיות הנוגעות לסמים ובעיות אחרות. סוג אחר של סרטים, שהחל לקבל תאוצה בשנים האחרונות, עוסק בג'וליס שעוסק בגיוסם של הנערים הדרוזים לצבא, בהתלבטויות סביב היחידות, בשכול. יש סרטים שנוגעים בהיבטים של הסכסוך הערבי-יהודי, כמו סרט של קבוצת תלמידים מטורעאן שהביא את סיפורן של האחיות משרפעם שנרצחו בידי יהודי באוטובוס.

נוגעים גם בנושאים הנחשבים למאבז?

בוודאי. זה טבעו של המדיום הקולנועי: הוא נוגע בנושאים "אסורים". בתהליך הצפייה בסרטים ובהפקה שלהם תלמידים עוסקים בנושאים רגישים, למשל מעמד האישה בחברה הערבית ורצח על רקע "כבוד המשפחה". הכנסנו לתכנית הלימודים את הסרט התיעודי **בדאל** של אבתסאם מראענה, ערבייה ישראלית, שעוסק במצבן של הנשים בחברה הערבית. התלמידים נחשפו לסרט שאינו מוקרן בבתי קולנוע ובטלוויזיה, סרט מאוד ביקורתי. אנחנו גם עוסקים בלב הסכסוך מנקודות מבט שונות. אנחנו מראים את **ג'יני דניס** בו. אנחנו מראים גם את הדרך לג'יני ועוסקים באמצעותו בסוגיית חופש הביטוי בחברה שלנו, הסובלת מצנזורה עצמית ומונעת עיסוק בסוגיות מרכזיות.

האם משרד החינוך מפלה את המגזרים הערבי והדרוזי מבחינת

החינוך לתקשורת ולקולנוע?

מבחינה פורמלית לא, אך המשרד יודע שהמגזרים זקוקים לאפליה מתקנת מסיבית. המגזרים אינם מעריכים את התחום הזה וכדי להחזיר אותו יש צורך בהשקעה מיוחדת. אין תכנית לימודים ייחודית למגזרים, אין ספרי לימוד בערבית, אין מספיק ימי הרכה ואין מערך תומך - כל אלה מחייבים השקעה מיוחדת. נוסף על כך מגמות לתקשורת ולקולנוע הן עסק יקר המחייב תמיכה מהרשות המקומית. מצבן של הרשויות המקומיות הערביות ידוע, כך שגם מבחינה זו יש צורך בסיוע מיוחד. ומעבר לכך, משרד החינוך ממוקד בכחישות הבגרות ומכוון את בתי הספר לשם. אנחנו ממוקדים בתלמידים, במצוקות ובחלומות שלהם, ומכוונים אותם להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית. ■